

Міністерство освіти і науки України Львівський національний університет
імені Івана Франка

Філософський факультет.
Кафедра політології

Була Світлана Петрівна

**Методичні рекомендації та матеріали для вивчення
навчальної дисципліни
«МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ»**

для студентів третього року навчання спеціальності 052 «Політологія» освітньо-
кваліфікаційного рівня «Бакалавр» (денна форма навчання)

Львів 2022–2023 н.р.

Затверджено на засіданні кафедри політології
Протокол № 1 від 26 серпня 2022 року

Схвалено Вченою радою філософського факультету
Протокол № 271/7 від 26 серпня 2022 року

ЗМІСТ

1. Вступ. Опис навчальної дисципліни	3
2. Мета та завдання, компетентності та результати навчальної дисципліни	4
3. Семестровий план і структура навчальної дисципліни	6
4. Основна та додаткова література навчальної дисципліни.....	7
5. Теми та зміст лекційних занять навчальної дисципліни	9
6. Теми та зміст семінарських/практичних занять навчальної дисципліни. Література	11
7. Завдання для самостійної роботи з навчальної дисципліни.....	16
8. Кредитно-модульна система оцінювання знань студентів.....	16
9. Розподіл балів, що присвоюється студентам.....	17
10. Контрольні питання для підсумкового контролю (екзамену).....	18

1. Вступ. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів 4,5	Галузь знань <u>05 – соціальні та поведінкові науки</u> (шифр і назва)	Нормативна	
	Напрямок підготовки ~~052 – політологія~~ (шифр і назва)		
Модулів –	Спеціальність: політологія	Рік підготовки	
Змістових модулів		3-й	3-й
Індивідуальне науково-дослідне завдання _____		Семестр	
(назва)			
Загальна кількість годин 135		5-й	-й
	Лекції		
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 4 самостійної роботи студента – 4,7	Освітньо-кваліфікаційний рівень: бакалавр	32год.	год.
		Практичні, семінарські	
		32 год.	год.
		Лабораторні	
		год.	год.
		Самостійна робота	
		71 год.	год.
		Індивідуальні завдання:	
		год.	
Вид контролю:			
екз.			

2. Мета та завдання, компетентності та результати навчальної дисципліни

Навчальна дисципліна «Місцеве самоврядування» – є нормативною навчальною дисципліною, і складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалавр спеціальності 052 - Політологія, яка викладається в 5-му семестрі в обсязі 4,5 кредитів, 135 годин і підсумковим (іспит) контролем і оцінюють у 100 балів (за Європейською Кредитно-Трансферною Системою ECTS)

У структурі годин курсу виокремлено такі складові: лекційні заняття – 32 год.; семінарські заняття – 32 год., самостійні завдання – 71 год.

Навчальна дисципліна «Місцеве самоврядування» присвячена аналізу наукових підходів до запровадження та розвитку інституту місцевого самоврядування в Україні та світі. А також розглядаються різні підходи та аналіз моделей місцевого самоврядування у світовій практиці та можливого використання найкращих практик в Україні та та характеристика форм децентралізації. У *вступній частині* дисципліни заплановано ознайомлення студентів з теорією, концепціями, моделями та формами місцевого самоврядування, його призначенням та специфікою функціонування, аналізу українських та зарубіжних нормативних актів в частині місцевого самоврядування. Відтак студенти будуть ознайомлені зі сутністю, особливостями місцевого самоврядування. Своєю чергою, в *основній частині* дисципліни увагу буде приділено проблематиці: української та зарубіжної практики функціонування представницького інституту місцевого самоврядування; формуванню і повноважень виконавчих органів місцевого самоврядування; характеристиці та типології територіальних громад; формі участі громадян у місцевому самоврядуванні; вплив реформи децентралізації на інститут місцевого самоврядування; формуванню міських політичних режимів та міських рухів та матеріально-фінансову основу місцевого самоврядування.

Курс складається з одного *змістовного модуля*, хоча він і поділяється на вступну та основну частини. У вступній частині представлено огляд теоретико-методологічних підходів до вивчення місцевого самоврядування. В основній частині проаналізовані інструменти та можливості, які потрібні для ефективного функціонування місцевого самоврядування.

Метою вивчення нормативної дисципліни «Місцеве самоврядування» є ознайомлення студентів із основними принципами формування і функціонування органів місцевого самоврядування, використання різноманітних форм участі громадян у вирішенні питань місцевого значення та їх вплив на прийняття рішень на місцевому рівні. Формування у студентів професійних компетентностей, які сприятимуть їхньому вмінню використовувати форми прямої демократії що сприятиме формуванню територіальних громад як соціальних спільнот та покращенню якості соціальних послуг в системі місцевого самоврядування

Завдання

- проаналізувати значення місцевого самоврядування у системі влади сучасної держави;
- ознайомитись із специфікою та особливостями розвитку місцевого самоврядування в Україні;
- визначити етапи становлення самоврядування в часи незалежності;
- розвинути аналітичне мислення шляхом вивчення праць сучасних вчених з проблеми місцевого самоврядування;
- виявити знання нормативно-правової основи місцевого самоврядування;
- виявити роль територіальних громад у сучасній системі місцевого самоврядування;
- ознайомитись зі специфікою формування та структурами представницьких органів в Україні та у світовій практиці;
- визначити головні напрями господарської діяльності місцевої влади.

Після завершення курсу студент повинен:

Знати

- основи місцевого самоврядування як науки про вдосконалення управління політичними процесами;
- основні положення та принципи Європейської хартії місцевого самоврядування, Закону України «Про місцеве самоврядування» та інших нормативних актів щодо діяльності місцевого самоврядування;
- місцеве самоврядування як необхідний інструмент і спосіб існування демократичного суспільства;
- принцип здійснення місцевого самоврядування;
- роль та участь громадян у здійсненні місцевого самоврядування;
- функції місцевого самоврядування;
- основні процеси та етапи децентралізації;
- гарантії місцевого самоврядування.

Вміти

- володіти комплексом знань про систему місцевого самоврядування;
  - аналізувати законодавство про місцеве самоврядування;
  - аналізувати міжнародний досвід місцевого самоврядування і застосовувати його в Україні;
  - визначити функції, принципи й методи місцевого самоврядування;
  - визначити гарантії місцевого самоврядування;
  - вирішувати політичні конфлікти на рівні місцевої влади;
- впливати на прийняття рішень на рівні місцевої влади

У результаті успішного проходження курсу студент набуде *спеціальні (фахові) компетентності*:

СК06. Здатність аналізувати публічну політику на місцевому, національному, європейському та глобальному рівні спроможність ефективно виконувати політико-організаційні, експертно-аналітичні та консультаційні функції на національному та міжнародному рівні;

СК 13. Здатність застосовувати теоретичні моделі ухвалення політичних рішень та формувати стратегії забезпечення прозорості процесу прийняття рішень;

СК 15. Здатність використовувати засадничі основи проектної діяльності як частини публічної політики, форм та механізмів зв'язку інститутів громадянського суспільства з інститутами державної влади.

Програмні результати навчання:

РН 12. Вміти аналізувати взаємодію політичних акторів та інститутів, владу та урядування, політичні системи та режими, політичну поведінку у різних контекстах їх функціонування;

РН13. Вміти аналізувати публічну політику на місцевому, національному, європейському та глобальному рівні;

РН 18. Застосовувати теоретичні моделі прийняття рішень для вирішення професійних питань в сфері політичного та державного управління та здійснення публічної політики;

РН 21. Застосовувати теорії соціальної стратифікації, групової взаємодії, діяльності груп інтересів та груп тиску на місцевому, регіональному та державному рівні здійснення публічної політики.

3. Семестровий план і структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	Денна форма					
	Усього	у тому числі				
л.		п./с.	лаб.	інд.	ср.	
1	2	3	4	5	6	7

Змістовий модуль 1						
<i>Вступна частина</i>						
Тема 1. Місцеве самоврядування : поняття суть та наукові підходи.			2			4,5
Тема 2. Історичні та сучасні концепції місцевого самоврядування		2	2			4,5
Тема 3. Історія розвитку місцевого самоврядування в Україні		4	4			9
Тема 4. Передумови формування та основні моделі функціонування місцевого самоврядування		4	4			9
Тема 5. Конституційні засади та міжнародно-правові стандарти місцевого самоврядування		2	2			4,5
<i>Основна частина</i>						
Тема 5. Конституційні засади та міжнародно-правові стандарти місцевого самоврядування		2	2			4,5
Тема 6 Представницькі інститути місцевого самоврядування: системи виборів та повноваження		2	2			4,5
Тема 7. Основні види виконавчих структур місцевого самоврядування їх функції системах		2	2			4,5
Тема 8. Громади як основний елемент місцевого самоврядування		2	2			4,5
Тема 9. Форми участі громадян у місцевому самоврядуванні. Роль громадянського суспільства на локальному рівні.		2	2			4,5
Тема 10. Міські політичні режими та рухи. Роль партій у місцевому політичному житті громад.		2	2			4,5
Тема 11. Місцеве самоврядування та децентралізація. Децентралізація в Україні: проблеми та перспективи		4	4			9
Тема 13. Матеріально-фінансова основа місцевого самоврядування		2	2			4,5
Тема 14. Моделі економічного розвитку громад. Місцевий економічний розвиток		2	2			4,5
Разом – Змістовний модуль 1	135	32	32	-	-	71
РАЗОМ	135	32	32	-	-	71

4. Основна та додаткова література навчальної дисципліни

Основна література:

1. Батанов О. В., Кампо В. М. Муніципальне право зарубіжних країн : навч. посіб. : у 2 ч. / за заг. ред. П. Ф. Мартиненка. – К. : Знання України, 2006. – Ч. 1.
2. Муніципальне право України. Підручник. / за ред. В.Ф.Погорілка, О.Ф.Фрицького. – К., 2006.
3. Економічний розвиток громад : навчальний посібник / І. Алмаші, В. Белінська, Л. Борейко та ін. – Ужгород : Данило С. І., 2007.
4. Європейська Хартія Місцевого самоврядування Ради Європи та її моніторингова система – Управління сучасним містом. Вип 5. Дніпропетровськ. УАДУ. – 2000.
5. Батанов О. В. Муніципальна влада в Україні: проблеми теорії та практики : монографія / О. В. Батанов ; відп. ред. М. О. Баймуратов. – К. : Юрид. думка, 2010.
6. Батанов О. В. Територіальна громада – первинний суб'єкт муніципальної влади в Україні: поняття та ознаки / О. В. Батанов // Вісн. Центральної виборчої комісії. – 2008. – № 2 (12).
7. Лендшел М. Місцева демократія у країнах Центральної і Східної Європи : монографія / М. Лендшел. – Ужгород : Мистецька лінія, 2011.
8. Місцеве самоврядування: ідея сучасної громади. Шобер Петер/Пер. З нім.Р.Мов'янка. Ред. ЄБразуль-Брушковського. Передмова О.Ю.Мороза. – Львів: Аххіл, 2011.-272 с.
9. Бортнікова А.В. Місцеве самоврядування на Волині: суспільно-політичні традиції і сучасний процес децентралізації: монографія / Алла Василівна Бортнікова. – Луцьк: Вежа-Друк, 2018. -372 с.
10. Дудінська І., Цірнер М. Децентралізація публічної влади у країнах Центральної та Східної Європи (на прикладі Словаччини, Польщі та України): монографія /Дудінська Ірина, Цірнер Міхал. – Ужгород: Поліграфцентр «Ліра», 2017. – 128 с.
11. Місцеве самоврядування в умовах децентралізації повноважень: навчальний посібник / А. Лелеченко та ін. К.: Національна академія державного управління при Президентові України, 2017. 110 с.
12. Кравців В., Сторонянська І. Територіальні громади в умовах децентралізації: ризики та механізми розвитку: монографія. Львів: ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України, 2020. 531 с.
13. Закон «Про місцеве самоврядування в Україні» : наук.-практ. комент. / за ред. д-ра юрид. наук., проф. В. Ф. Опришка. – К. : Ін-т законодавства Верховної Ради України, 1999.
14. Закон України «Про всеукраїнський та місцеві референдуми» // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1991. – № 33.
15. Закон України «Про місцеві Ради народних депутатів та місцеве і регіональне самоврядування» // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 28.
16. Європейська Хартія Місцевого самоврядування Ради Європи та її моніторингова система – Управління сучасним містом. Вип 5. Дніпропетровськ. УАДУ. – 2000.
17. Європейська хартія місцевого самоврядування, м. Страсбург, 15 жовтня 1985 р. : ратифіковано Законом № 452/97-ВР (452/97-ВР) від 15 липня 1997 р., підписано 6 листопада 1996 р. : офіц. пер. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=994_036.

Допоміжна література та інтернет джерела

1. Кравченко В., Бородін Є., Квітка С. Місцеве самоврядування в системі публічного управління: навчальний посібник у схемах. URL: http://www.dridu.dp.ua/biblioteka/doc/Mistseve_samovryaduvannya.pdf

2. Із законопроектів про інститут префектів таємниці ніхто не робить – прем'єр. *Укрінформ*. 06.03.2020. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/2891133-iz-zakonoproektiv-pro-institut-prefektiv-taemnici-nihto-ne-robit-premer.html>
3. Воронов М. Інститут старости у системі муніципального права України. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Право»*. 2017. Вип. 23. С. 50–53.
4. Врублевський О. Голова ОТГ і староста: повноваження, субординація та службові відносини. *Децентралізація дає можливості*. 30.04.2018. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/8755>
5. Децентралізація і формування політики регіонального розвитку в Україні: наукова доповідь / О. Шевченко та ін.; за наук. ред. Я. Жаліла. Київ: Національний інститут стратегічних досліджень, 2020. 153 с.
6. Інституційний розвиток місцевого самоврядування в Україні в умовах державно-управлінських реформ / І. Козюра та ін.; за заг. ред. Ю. Сурміна, І. Козюри. К.: НАДУ, 2013. 52 с.
7. Кравченко В. Проблеми законодавчого закріплення компетенції місцевого самоврядування в контексті реформ місцевого самоврядування в Україні. *Аспекти публічного управління*. 2014. № 11–12 (13–14). С. 13–21.
8. Мищак І. Реформа децентралізації в Україні: основні тенденції та перспективи завершення. *Конституційний процес в Україні: політико-правові аспекти*. 2021. № 2 (82). С. 3–7.
9. Павленко І., Даниляк О., Макаров Г. Нормативно-правове забезпечення та управління виборчим процесом – оцінка ефективності та рекомендації (за підсумками виборчої кампанії – 2020). К.: НІСД, 2021. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2021-09/analytrep_03_2021.pdf
10. Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо запровадження середньострокового бюджетного планування: Закон України № 2646-VIII від 06.12.2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2646-19#Text>
11. Закон України “Про внесення змін до Закону України “Про звернення громадян” щодо електронного звернення та електронної петиції”// Законодавство України. Верховна Рада України. -Документ 577-VIII, - Прийняття від 02.07.2015 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/577-19#Text>
12. Законом України “Про доступ до публічної інформації” //Законодавство України. Верховна Рада України. - Документ 2939-VI, - Редакція від 24.10.2020, підстава - [912-IX](#). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17#Text>
13. Закон України “Про місцеве самоврядування в Україні” // Законодавство України. Верховна Рада України. -Документ 280/97-ВР, - Редакція від 18.03.2021, підстава - [1258-IX](#). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>
14. Європейська хартія місцевого самоврядування, м. Страсбург 15 жовтня 1985 року. Хартію ратифіковано Законом № 452/97-ВР від 15.07.97. Офіційний переклад. // Законодавство України. Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_036 Назва з екрана.
15. Закон України “Про всеукраїнський референдум”. // Законодавство України. Верховна рада України. Документ 1135-IX, прийнятий від 26.01.2021, набрання чинності від 11.04.2021 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1135-20#Text>
16. Закон України “Про Звернення громадян” // Законодавство України. Верховна Рада України. - Документ 393/96-ВР, - Редакція від 01.01.2020, підстава - [198-IX](#). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393/96-%D0%B2%D1%80#Text>

5. Теми та зміст лекційних занять навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Вступна частина

Тема 1. Місцеве самоврядування: поняття, суть та наукові підходи.

Поняття місцевого самоврядування. Самоврядування як основа демократичного суспільства. Основні засади та принципи місцевого самоврядування. Структура місцевого самоврядування. Три основні групи компетенцій місцевої влади. Співвідношення понять «місцеве самоврядування» та «локальна демократія». Територіальна громада як спільний об'єкт місцевого самоврядування та локальної демократії. Принцип субсидіарності. Трирівнева ієрархічна система адміністративно-територіального устрою. Підрівні локального рівня систем: сублокальний, суперлокальний та квазілокальний

Тема 2. Історичні та сучасні концепції місцевого самоврядування.

Вчення про природні права людини і громадянське суспільство як основа теорії місцевого самоврядування. Ліберально демократичні ідеали як передумова становлення і розвитку ідеї самоврядування. Теорія природних прав вільної громади. Економічна теорія. Господарська теорія. Громадівська теорія. Державницька теорія (головні напрями – політичний та юридичний). Теорія самоврядних одиниць як юридичних осіб. Анархо-синдикалістські теорії самоврядування. Соціологічна концепція, теорія муніципального дуалізму. Органічно-класова теорія. Теорія соціального обслуговування. Теорія дуалізму муніципального управління. Самоврядування в теоріях українських вчених.

Тема 3. Історія розвитку місцевого самоврядування в Україні

Самоврядування в часи Київської Русі. Місцеве самоврядування на українських землях у складі Польсько-Литовської держави. Магдебурзьке право в українських містах та його значення.

Козацьке самоврядування. Конституція Пилипа Орлика. Земська реформа та її значення для України. Конституційно-правові акти кінця ХІХ-поч. ХХ ст.. про місцеве самоврядування. Становлення та головні тенденції розвитку місцевого самоврядування в Україні з початку дев'яностих років. Основні закони та документи. Проект реформи Р.Безсмертного. Особливості сучасного місцевого самоврядування. Реформи децентралізації. Типологія децентралізації.

Тема 4. Передумови формування та основні моделі функціонування місцевого самоврядування

Типологія моделей місцевого самоврядування за В. Чіркнім. Англо-американська модель та її особливості. Розмежування між функціями держави і місцевого самоврядування. Функціонування місцевого самоврядування на прикладі США та Великобританії. Форми місцевого самоврядування : 1. «Сильна рада – мер»; 2. «Сильний мер-слабка рада»; 3. «Рада менеджер»; 4. Комбінована форма; 5. Комісійна форма «система комітетів». Континентально-європейська модель. Функціонування двох рівнів цієї моделі: субнаціональний та низовий рівні. Місцеве самоврядування у Франції та Польщі.

Форми місцевого самоврядування ФРН: 1. «Південно-німецька рада» ; 2. «Північно-німецька рада»; 3. Магістратний тип; 4. Тип з посиленням бургомістром; 5. Комунальний устрій нових земель. Іберійська модель та її особливості. Місцеве самоврядування в Бразилії. Радянська модель місцевого самоврядування.

Тема 5. Конституційні засади та міжнародно-правові стандарти місцевого самоврядування.

Принцип місцевого самоврядування. Європейська хартія про місцеве самоврядування. Всесвітня декларація про місцеве самоврядування та інші міжнародні документи. Стандарти вироблені Радою Європи щодо організації управління на місцях. Положення місцевого самоврядування у Конституціях країн світу. Нормативна база, яка регулює діяльність органів місцевої влади в країнах світу. Процес створення міжнародних

стандартів в галузі місцевого самоврядування. Європейська Хартія про місцеве самоврядування. Всесвітня декларація місцевого самоврядування. Інші європейська стандарти місцевого самоврядування Європейська Хартія урбанізму. Європейська декларація міських прав Європейська Хартія про участь молоді в муніципальному і регіональному житті.

Міжнародні контакти жителів населених функцій. Створення Всесвітньої федерації споріднених міст. Міжнародна Спілка місцевої влади, інші організації та їх діяльність у розвитку міжнародних зв'язків органів місцевого самоврядування. Асоціація Міст України. Головні форми співробітництва на місцевому рівні.

Змістовий модуль 1

Основна частина

Тема 6. Представницькі інститути місцевого самоврядування: системи виборів та повноваження.

Поняття представницьких органів місцевого самоврядування. Місцеві вибори і місцеві референдуми. Особливості місцевих виборів, порядок формування, кількість, терміни повноважень. Структура та форми діяльності представницьких органів. Залежність між кількістю жителів і кількістю представницьких органів. Представницькі органи в Україні. Підсистеми представницьких органів. Структура і форми їх діяльності.

Тема 7. Основні види виконавчих структур місцевого самоврядування їх функції.

Поняття і структура виконавчих органів. Порядок їх формування (колегіальні, одноособові, комбіновані). Терміни повноважень. Моделі – “мер-рада”, “слабкий мер – рада”, “комісія – рада”. Виконавчі органи в Україні. Виконавчі комітети, їх повноваження. Власні повноваження, делеговані повноваження.

Організація роботи виконавчих органів. Відділи та управління виконавчих комітетів.

Тема 8. Громади як основний елемент місцевого самоврядування

Територіальна громада як елемент системи місцевого самоврядування. Поняття територіальної громади. Види територіальної громади. Функції і повноваження територіальних громад. Статути територіальних громад. Форми діяльності місцевих громад. Загальні збори громадян за місцем проживання. Місцеві ініціативи. Громадські слухання.

Тема 9. Форми участі громадян у місцевому самоврядуванні. Роль громадянського суспільства на локальному рівні.

П'ять основних типів взаємодії влади з громадськістю: інформування, консультування, партнерство, делегування і контроль. Місцеві ініціативи як форма волевиявлення членів територіальної громади. Процедура самооподаткування населення. Громадська участь як з форм легітимації влади за допомогою відповідних громадських ініціатив. Роль та функції громадських дорадчих комітетів. Громадські слухання. Опитування громадської думки та їх види: інтерв'ю безпосередньо; інтерв'ю телефоном; опитування поштою тощо. Громадські та громадсько-професійні експертизи. Органи самоорганізації населення, їх функції. Збори громадян за місцем проживання.

Тема 10. Міські політичні режими та рухи. Роль партій в місцевому політичному житті громад.

Теорія «машини міського росту» в сфері міської політики. Формування теорії «міських режимів» К. Стоуна Типологія міських режимів за К. Стоуном. Коаліція міського режиму. Моделі взаємовідносин влади і бізнес на локальному рівні. Дослідження влади Ф.Хантера. Соціальні рухи як колективні суб'єкти. Типи міських рухів відповідно до критерію визначення їх загальної спрямованості в міській політиці. Низові міські ініціативи. «Джентрифікація» у міській політиці

Політичні партії як обов'язків суб'єкт формування представницьких органів місцевого самоврядування. Механізм взаємодії політичних партій та представницьких органів місцевого самоврядування. Функція представництва інтересів у громаді. Функція соціальної інтеграції. Роль і місце партій у процесі прийняття політико-управлінських рішень на місцях. Оволодіння апаратом влади на місцях. Позитивні та негативні риси створення системи формування місцевих рад.

Тема 11. Місцеве самоврядування та децентралізація. Децентралізація в Україні: проблеми та перспективи

Адміністративно територіальна реформа. Процеси децентралізації в європейських країнах. Різновиди децентралізації. Об'єднання територіальні громади. Законодавча база щодо децентралізації. Ризики децентралізації. Особливості процесу децентралізації в Україні.

Основні засади та особливості децентралізації. Типи децентралізації: децентралізація політична, адміністративна, економічна та деконцентрація. Реформа децентралізації в Україні та світі. Етапи процесу децентралізації в Україні. Законодавче забезпечення процесу децентралізації. Завершення основних етапів децентралізації. Позитивні зміни та перспективи завершення децентралізації в Україні

Тема 12. Матеріально-фінансова основа місцевого самоврядування.

Нормативна база фінансової основи місцевого самоврядування. Світовий досвід організації фінансової основи місцевого самоврядування. Місцеві бюджети. Участь держави у формуванні доходів місцевих бюджетів. Доходи і витрати бюджетів. Позабюджетні кошти місцевого самоврядування. Комунальна власність та її природа. Правовий режим майна комунальної власності, порядок формування. Господарська діяльність органів місцевого самоврядування

Тема 13. Моделі економічного розвитку громад. Місцевий економічний розвиток.

Місцевий економічний розвиток. Концепція МЕР. Принципи МЕР. Аспекти та характеристики МЕР. Підвищення ефективності управління на місцевому рівні. Закордонний досвід економічного розвитку територіальних громад. Економічний розвиток як процес сприяння підприємницької активності. «Корпоративістською парадигма» П. Марріса. Економічний розвиток як створення «машини зростання». Економічний розвиток як збереження природного і соціального середовища. Економічний розвиток як розвиток людських ресурсів. Економічний розвиток як досягнення соціальної справедливості.

6. Теми та зміст семінарських/практичних занять навчальної дисципліни. Література

Змістовий модуль 1. Вступна частина

Тема 1. Місцеве самоврядування: поняття, суть та наукові підходи (2год.)

1. Поняття та суть місцевого самоврядування.
2. Співвідношення понять «місцеве самоврядування» і «локальна демократія».
3. Ознаки та принципи місцевого самоврядування.
4. Методи вивчення місцевого самоврядування.

Основні поняття: інститут місцевого самоврядування, міська рада, представницькі органи, виконавчі органи, локальна демократія, локальна спільнота, муніципальне самоуправління, міські режими.

Література:

- 1.Кравченко В., Бородін Є., Квітка С. Місцеве самоврядування в системі публічного управління: навчальний посібник у схемах. - URL: http://www.dridu.dp.ua/biblioteka/doc/Mistseve_samovryaduvannya.pdf
- 2.Воронкова В. Г. Муніципальний менеджмент : навч. по-сіб. / В. Г. Воронкова. – К. : ВД «Професіонал», 2004 с.
- 3.Кучабський О. Локальний рівень адміністративно-територіального устрою України: перспективи реорганізації [Електронний ресурс] / О. Кучабський // Демократичне врядування : наук. вісн. – 2009. – Вип. 3. – URL: <https://science.lpnu.ua/uk/dg/vsi-vypusky/vypusk-3-2009/lokalnyy-riven-administratyvno-terytorialnogo-ustroyu-ukrayiny>
4. Лендбел М. Регіональні та місцеві аспекти політики / М. Лендбел, М. Токар // Наук. вісн. Ужгород. ун-ту. Сер. : Політологія. Соціологія. Філософія. – 2010. – Вип. 15.
- 5.Була С. Локальна демократія як фундаментальна категорія в актуалізації проявів інституціонально-правових модусів місцевого самоврядування: кореляція, формалізація та схематизація основних понять /С.П.Була, В.Гнатюк// Вісник Львівського університету. Філософсько-політологічні студії. – м. Львів, - 2015. - Випуск 6, - с.76-88. – URL: http://www.fps-visnyk.lnu.lviv.ua/archive/6_2016/11.pdf
- 6.Була С. Нормативні та організаційні передумови локальної демократії в Україні. /С.П.Була// Вісник Львівського університету. Філософсько-політологічні студії. – м. Львів, - 2013. - Випуск 3, - с.119-130 - URL: http://old.filos.lnu.edu.ua/bulletin_philosophy/ua/docs/visnyk03/articles/13.pdf
- 7.Неоінституційні механізми реалізації детермінант локальної демократії в Україні / С. П. Була // ОСВІТА РЕГІОНУ. Український науковий журнал.; Університет «Україна», м.Київ. 2012. - № 2. – с. 105-110
- 8.Локальна демократія: сучасні теоретичні підходи / С. П. Була // Науковий вісник Ужгородського університету. Сер.: Політологія. Соціологія. Філософія / ред. кол. М. Вегеш, В. Андрущенко, О. Бабкіна та ін. ; М-ство освіти і науки України ; Ужгород. нац. ун-т. – Ужгород : Говерла, 2011. – Вип. 16. – С. 16–19.

Тема 2. Історичні та сучасні концепції місцевого самоврядування (2 год.)

1. Громадівська концепція місцевого самоврядування та передумови її становлення.
2. Державницька концепція місцевого самоврядування та її витоки.
3. Сучасні концепції самоврядування

Основні поняття: інститут місцевого самоврядування, теорія вільних громад, громадівська теорія, державницька теорія,федеральна теорія народного суверенітету, субсидіарність, дуалізм муніципального управління.

Література:

- 1/Євтушенко О. Н. Державницька й громадівська концепції місцевого самоврядування в російській політичній думці другої половини XIX століття / О. Н. Євтушенко // Наукові праці. Політологія. — 2012. — Випуск 170. — Том 182. — С. 106–110.
- 2.Лелеченко А. П. Зарубіжний досвід організації функціонування місцевого самоврядування: імплементація в Україні [Електронний ресурс] / А. П. Лелеченко // Державне управління: удосконалення та розвиток. — 2011. — № 3. — Режим доступу : <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=266>
- 3.Батанов О. В. Муніципальне право зарубіжних країн : навч. посіб. : у 2 ч. / О. В. Батанов, В. М. Кампо ; за заг. ред. П. Ф. Мар-тиненка. – К. : Знання України, 2006. – Ч. 1.

4. Біленчук П. Д. Місцеве самоврядування в Україні (муніципальне право) / П. Д. Біленчук, В. В. Кравченко, М. В. Підмогильний. – К., 2000.
5. Воронкова Г. В. Муніципальний менеджмент : навч. по-сіб. / Г. В. Воронкова. – К. : ВД «Професіонал», 2004.

Тема 3. Історія розвитку місцевого самоврядування в Україні (4 год.)

1. Зародження елементів самоврядування в період Київської Русі. Магдебурзьке право, його зміст і значення.
2. Місцеве самоврядування з другої половини XVI до середини XX ст.
3. Радянська система та сучасний український варіант самоврядування.

Основні поняття: інститут місцевого самоврядування, народні збори, союзи племен, громадівське самоврядування, віче, вїйт, старостинська адміністрація, замкова адміністрація, магдебурзьке право, полково-сотенний устрій, австрійський закон про громади, намісництво, староство, галицький сейм, земство, Центральний Універсал, місцеве самоврядування.

Література:

1. Кампо В. Український конституціоналізм на порозі XXI ст.: проблеми і перспективи / В. Кампо // Розвиток демократії в Україні : матер. Міжнар. наук. конф. (м. Київ, 29 вересня – 1 жовтня 2000 р.). – К., 2001. – С. 254–268.
2. Гришук М. В. Нариси історії місцевого самоврядування України / М. В. Гришук. — Острого : Національний ун-т «Острозька академія», 2003. — 159 с.
3. Євтушенко О. Н. Радянська модель організації місцевої влади в Україні / О. Н. Євтушенко // Наукові праці. Державне управління. — 2011. — Вип. 147. — Том 159. — С. 37–42
4. Костенок І. Радянська модель самоврядування як чинник впливу на сучасні самоврядні практики на пострадянському просторі / Ігор Костенок // Держава та суспільство. — 2012. — Вип. 4. — С. 168–171
5. Куйбіда В. С. Принципи і методи діяльності органів місцевого самоврядування : [монографія] / В. С. Куйбіда. — К. : МАУП, 2004. — 432 с.
6. Лациба М. В. Місцева демократія в Україні: нові стандарти / М. В. Лациба, І. М. Лукеря, О. Л. Ващук Огданська. — К. : Агентство «Україна», 2013. — 215 с.
7. Матвієнко А. С. Політико-правові засади територіальної організації держави: світовий досвід і Україна: монографія. Київ: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2015. 376 с.
8. Бортнікова А. В. Місцеве самоврядування на Волині: суспільно-політичні традиції і сучасний процес децентралізації: монографія. Луцьк: Вежа-Друк, 2018. 372 с.
9. Buła S. Samorząd lokalny na Ukrainie: forma, która nie stała się treścią /M.Lendel, S.Buła// POLITEJA. STUDIA UKRAINSKIE - NR 2 (34/1), -Krakow, 2015. – s. 93-106 – URL: <https://search.proquest.com/openview/3568cf0787093fc1f888f8956d734fba/1?jsessionid=FCF4DF99900339879BEF209917B4A12F.i-0c9f0e77fe44e3d0b?pq-origsite=gscholar>

Тема 4. Передумови формування та основні моделі функціонування місцевого самоврядування (4 год.)

1. Англо-американська (англосаксонська) модель місцевого самоврядування та їх особливості
2. Континентальна модель місцевого самоврядування.
3. Іберійська та радянська моделі місцевого самоврядування.

Основні поняття: децентралізація, хартія, моделі самоврядування, форма місцевого самоврядування, магістрат, бургомістр, воєводство, повіт, гміна, маршалок, регіон, департамент, комуна.

Література:

1. Батанов О. В. Муніципальне право зарубіжних країн : навч. посіб. : у 2 ч. / О. В. Батанов, В. М. Кампо ; за заг. ред. П. Ф. Мар-тиненка. – К. : Знання України, 2006. – Ч. 1.
2. Біленчук П. Д. Місцеве самоврядування в Україні (муні-ципальне право) / П. Д. Біленчук, В. В. Кравченко, М. В. Підмо-гильний. – К., 2000.
3. Воронкова В. Г. Муніципальний менеджмент : навч. по-сіб. / В. Г. Воронкова. – К. : ВД «Професіонал», 2004.
4. Євтушенко О. Н. Державницька й громадівська концеп-ції місцевого самоврядування в російської політичної думці другої половини XIX століття [Електронний ресурс] / О. Н. Євту-шенко // Наукові праці Чор-но-морського державного університету імені Петра Могили. Сер. : По-лі-то-логія. – 2012. – Т. 182, вип. 170. – С. 106–110.
5. Мороз С. Питання місцевого самоврядування в полі-тико-правовій думці України кінця XVII – поч. XX ст. / С. Мороз // Управління великим містом: адміністрування та безпосередня де-мократія. – Львів, 2004
6. Вакарчук К. В. Іберійська модель місцевого самоврядування: заходи та значення державної політики / К. В. Вакарчук // Тези до міжнародної науково-практичної конференції «Громадський рух в світі та трансформація політичних режимів країн». — Сімферополь : ЦРОНІ, 2012. — С. 24–28.
7. Гулак Л. С. Сучасні моделі місцевого самоврядування: порівняльний аналіз / Л. С. Гулак // Порівняльно-аналітичне право. — 2014. — № 1. — С. 14–16
8. Лісничий В. В. Політичні та адміністративні системи зарубіжних країн. — Харків : Торнадо. — 2001. — 352 с.
9. Лендшел М. Місцева демократія у країнах Центральної і Східної Європи : [монографія] / М. Лендшел. — Ужгород : Мистецька лінія, 2011. — 688 с.

Тема 5. Конституційні засади та міжнародно-правові стандарти місцевого самоврядування (2 год.)

1. Міжнародні правові стандарти місцевого самоврядування.
2. Конституційно-правові основи самоврядування.
3. Інститути та процедури імплементації європейських стандартів місцевого самоврядування

Основні поняття: інститут місцевого самоврядування, хартії, Закон України «Про місцеве самоврядування», імплементація законодавства.

Література:

1. Конституція України від 28 червня 1996 року (редакція від 01.01.2020). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Кравченко В. Проблеми законодавчого закріплення компетенції місцевого самоврядування в контексті реформ місцевого самоврядування в Україні. Аспекти публічного управління. 2014. № 11–12 (13–14). С. 13–21.
3. Мищак І. Реформа децентралізації в Україні: основні тенденції та перспективи завершення. Конституційний процес в Україні: політико-правові аспекти. 2021. № 2 (82). С. 3–7.
3. Закон України “Про місцеве самоврядування в Україні” // Законодавство України. Верховна Рада України. -Документ 280/97-ВР, - Редакція від 18.03.2021, підстава - 1258-ІХ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>
4. Європейська хартія місцевого самоврядування, м. Страсбург 15 жовтня 1985 року. Хартію ратифіковано Законом № 452/97-ВР від 15.07.97. Офіційний переклад. // Законодавство України. Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_036

5. Закон України “Про всеукраїнський референдум”. // Законодавство України. Верховна рада України. Документ 1135-IX, прийнятий від 26.01.2021, набрання чинності від 11.04.2021
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1135-20#Text>
6. Закон України “Про Звернення громадян” // Законодавство України. Верховна Рада України. - Документ 393/96-ВР, - Редакція від 01.01.2020, підстава - 198-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393/96-%D0%B2%D1%80#Text>
7. Антинескул О. В. Засади конституційного регулювання державного управління і самоврядування в країнах ЄС / О. В. Антинескул // Актуальні проблеми держави і права. — 2009. — Вип. 45. — С. 280–286
8. Велика Хартія Вольностей (Magna Carta), 1215 р. [Електронний ресурс]. — URL: <http://maysterni.com/publication.php?id=107962>

Змістовий модуль

1

Основна частина

Тема 6. Представницькі інститути місцевого самоврядування: системи виборів та повноваження (2 год.)

1. Представницькі органи місцевого самоврядування в Україні.
2. Сесія як основна форма роботи представницьких органів.
3. Світова практика роботи представницьких органів місцевого самоврядування.

Основні поняття: представницькі органи місцевого самоврядування, сесія, голова ради, департаменти, муніципалітети, комітети, комісії, адміністративно-територіальний поділ, округи, перфекти, державні адміністрації.

Література:

1. Павленко І., Даниляк О., Макаров Г. Нормативно-правове забезпечення та управління виборчим процесом – оцінка ефективності та рекомендації (за підсумками виборчої кампанії – 2020). К.: НІСД, 2021. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2021-09/analytrep_03_2021.pdf
2. Ворона П. В. Місцеве самоврядування України в контексті розвитку представницької влади : [монографія] / П. В. Ворона. — Полтава : ПУЕТ, 2012. — 187 с.
3. Горбатюк М. В. Основні теоретико-методологічні підходи до вивчення влади на місцевому рівні. Наукові записки Інституту політичних та етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України. 2016. Вип. 1. С. 23–54.
4. Євтушенко О. Н. Державна влада і місцеве самоврядування в політичній системі суспільства: монографія. Миколаїв: Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2012. 513 с.

Тема 7. Основні види виконавчих структур місцевого самоврядування їх функції (2 год.)

1. Виконавчі органи муніципальної влади в Україні.
2. Закордонний досвід функціонування виконавчих органів місцевого самоврядування.
3. Контроль за місцевим управлінням центральної влади і його різновиди.

Основні поняття: виконавчі органи місцевого самоврядування, комітети, управління, колегіальний орган, галузеві департаменти, агентська модель, модель партнерства

Література:

1. Національна стратегія реформування місцевих органів виконавчої влади та системи місцевого самоврядування (Проект. Квітень 2005 р.) [Електронний ресурс]. — URL: www.cld.org.ua/lib/93_Nationalstrategy_reform_12.doc

2. Горбатюк М. В. Основні теоретико-методологічні підходи до вивчення влади на місцевому рівні. Наукові записки Інституту політичних та етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України. 2016. Вип. 1. С. 23–54.
3. Свтушенко О. Н. Державна влада і місцеве самоврядування в політичній системі суспільства: монографія. Миколаїв: Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2012. 513 с.
4. Була С. Інформаційно-комунікативний складник у стратегічному управлінні центральних органів виконавчої влади: світові та українські практики / Світлана Була, Соломія Шваничик // Вісник Львівського університету. Філософсько-політологічні студії. – м. Львів, - 2021. - Випуск 39, - с.78-86 – URL: http://www.fps-visnyk.lnu.lviv.ua/archive/39_2021/11.pdf
5. Була С. Моделі взаємодії місцевої та державної влади на місцях в наслідок реформи децентралізації / Світлана Була // VII Методологічні читання – Сучасна політична наука: нові виклики та контексти (пам'яті професора Валерія Миколайовича Денисенка): Матеріали сьомої Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Львів, 11 грудня 2020 р.) / За наук. ред. д. політ. н., Г.В. Шипунова; відп. за вип. А.М. Сабара, Г.В. Іленьків. – Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2020. – с. 57-59 – URL: https://filos.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/01/Zbirnyk-tez_Metodolohichni-chytannia_11.12.2020.pdf

Тема 8. Громади як основний елемент місцевого самоврядування (2 год.)

1. Поняття територіальної громади.
2. Види територіальних громад.
3. Функції та повноваження територіальних громад.

Основні поняття: громада, територіальна громада, мережа взаємин громад, функції та повноваження громад, територіальні колективи, поселення.

Література:

1. Кравців В., Сторонянська І. Територіальні громади в умовах децентралізації: ризики та механізми розвитку: монографія. Львів: ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України, 2020. 531 с.
2. Батанов О. В. Територіальна громада – основа місцевого самоврядування в Україні / О. В. Батанов. — К. : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАНУ, 2001. — 260 с.
3. Білик П. П. Проблеми дефініції територіальної громади як ознаки правової сутності «регіону» / П. П. Білик // Вісник Одеського інституту внутрішніх справ. — 2001. — № 1. — С. 141–151
4. Бодрова І. І. Концептуальні підходи визначення поняття територіальної громади територіальної громади / І. І. Бодрова // Державне будівництво та місцеве самоврядування. — 2004. — № 7. — С. 62–72.

Тема 9. Форми участі громадян у місцевому самоврядуванні. Роль громадянського суспільства на локальному рівні (2 год.)

1. Форми участі громадян у місцевому самоврядуванні:
  - а) місцевий референдум;
  - б) громадські слухання;
  - в) збори за місцем проживання;
  - г) органи самоорганізації населення;
  - д) громадський бюджет.
2. Роль партій та громадських організацій у місцевій політиці.

Основні поняття: участь громадян, громадські слухання, громадська ініціатива, збори громадян, місцева ініціатива, громадський бюджет, локальний рівень політики, громадянське суспільство

Література:

1. Створення органу самоорганізації населення/ Сайт Безоплатної правової допомоги. URL: https://wiki.legalaid.gov.ua/index.php/%D0%A1%D1%82%D0%B2%D0%BE%D1%80%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F_%D0%BE%D1%80%D0%B3%D0%B0%D0%BD%D1%83_%D1%81%D0%B0%D0%BC%D0%BE%D0%BE%D1%80%D0%B3%D0%B0%D0%BD%D1%96%D0%B7%D0%
2. Типове положення про консультативний, дорадчий та інший допоміжний орган, утворений Кабінетом Міністрів України//Урядовий портал. - URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/223288470>
3. Трачук П. А. Участь громадян України у місцевому самоврядуванні : монографія / П. А. Трачук. - Ужгород : Госпрозрахунковий ред.-видавн. відділ управління у справах преси та інформації, 2003. – 216 с.
4. Закон України “Про внесення змін до Закону України “Про звернення громадян” щодо електронного звернення та електронної петиції”// Законодавство України. Верховна Рада України. - Документ 577-VIII, - Прийняття від 02.07.2015 Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/577-19#Text>
- 5/Законом України “Про доступ до публічної інформації” //Законодавство України. Верховна Рада України. - Документ 2939-VI, - Редакція від 24.10.2020, підстава - 912-IX. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17#Text>
- 6/Байрак С. Політична участь громадян республіки Польща на рівні місцевого самоврядування [Електронний ресурс] / С. Байрак // Освіта регіону. Політологія, психологія, комунікації. — 2013. — № 3. — URL: <http://social-science.com.ua/article/1100>
7. Вдосконалення процедур прямої участі громадян на місцевому рівні. Аналітична записка // Сайт Національного інституту стратегічних досліджень при Президентові України. — URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/1557/>
8. Ірха К. О. Громадянські ініціативи як чинники розвитку громадянського суспільства України / К. О. Ірха // Освіта регіону. Політологія, психологія, комунікації. — 2013. — № 4. — С. 129–132.
9. Була С. Актори локальної демократії та особливості їхньої участі в локальних політичних процесах /С.П.Була // Вісник Львівського університету. Філософсько-політологічні студії. – м. Львів, - 2015. - Випуск 7, - с.119-130 – URL: file:///C:/Users/bulas/Downloads/Vlu_fps_2015_7_15.pdf

Тема 10. Міські політичні режими та рухи. Роль партій у місцевому політичному житті громад (2 год.)

1. Локальна політична влада: суть, поняття.
2. Визначення та характеристика міських режимів.
3. Міські політичні рухи: суть та типологія.

Основні поняття: міська влада, машина росту, міські політичні режими, коаліція зростання, міські політичні рухи, громадські активісти, громадські організації

Література:

1. Абасов Г. Методи дослідження гарантій прав місцевого самоврядування: проблеми конституційно-правової теорії / Гафіс Гасан огли Абасов // Часопис Київського університету права. — 2012. — Вип. 3. — С. 96–100.
2. Тищенко Ю. Моделі політичної комунікації: політичні партії та громадянське суспільство / [Ю. Тищенко, П. Байор, М. Товт, С. Горобчишина]. — К. : Агентство «Україна», 2010. — 148 с.
3. Кучуран А. Бізнес як політичний актор міських політичних режимів / А. Кучуран // Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Історія. Політологія. – 2016. – Вип. 15. – С. 242-253.
4. Кучуран А. Міські соціальні рухи та їх вплив на міську політику: теоретичні аспекти / А. Кучуран // Молодий вчений. – 2016. – № 9. – С. 313-317.

5. Кучуран А. Локальна політика та типи міських соціальних рухів // Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Історія. Політологія. – 2016. – Вип. 16. – С. 265-274.
6. Була С. Зміна електоральних прераференцій на місцевих виборах до Львівської міської ради 2020 р. / Світлана Була // Політичні партії і вибори: українські та світові практики: зб. ст. і тез за результатами п'ятої міжнародної наукової конференції «Політичні партії і вибори: українські та світові практики» (пам'яті Юрія Романовича Шведа) від 28 листопада 2020 року / за ред. Анатолія Романюка і Віталія Литвина. – Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2021. – Вип. 5. – с. 63-67- URL: <https://filos.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/08/5-vypusk.pdf>
7. Була С. Вплив партій на локальну демократію в Україні. / Світлана Була, Оксана Щурко // Політичні партії і вибори : українські та світові практики : зб. ст. і тез за результатами міжнародної наукової конференції «Малі політичні партії та актори у політичному процесі на регіональному та локальному (субнаціональному) рівнях : Україна і світ» – шостої у рамках серії міжнародних конференцій кафедри політології «Політичні партії і вибори : українські та світові практики» (пам'яті Юрія Романовича Шведа) від 26–27 листопада 2021 року / [за ред. Анатолія Романюка і Віталія Литвина]. – Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2022. – Вип. 6. – с. 118-124 URL: [file:///C:/Users/bulas/Desktop/%D0%9F%D0%BB%D0%B2%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D1%96%20%D0%BF%D1%83%D0%B1%D0%BB%D1%96%D0%BA%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%97%202022/%D0%9A%D0%BE%D0%BD%D1%84%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BD%D1%86%D1%96%D1%8F%20%D0%BF%D0%B0%D0%BC%D1%8F%D1%82%D1%96%20%D0%A8%D0%B2%D0%B5%D0%B4%D0%B8%206%20+/Parties.%20Vol.%206%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/bulas/Desktop/%D0%9F%D0%BB%D0%B2%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D1%96%20%D0%BF%D1%83%D0%B1%D0%BB%D1%96%D0%BA%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%97%202022/%D0%9A%D0%BE%D0%BD%D1%84%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BD%D1%86%D1%96%D1%8F%20%D0%BF%D0%B0%D0%BC%D1%8F%D1%82%D1%96%20%D0%A8%D0%B2%D0%B5%D0%B4%D0%B8%206%20+/Parties.%20Vol.%206%20(1).pdf)

Тема 11. Місьцеве самоврядування та децентралізація. Децентралізація в Україні: проблеми та перспективи (4 год.)

1. Децентралізація: суть та типологія.
2. Переваги та недоліки децентралізації: світовий досвід.
3. Етапи реформи децентралізації в Україні.
4. Подальше вдосконалення законодавчої бази в частині децентралізації.

Основні поняття: інститут місцевого самоврядування, громади, об'єднані територіальні громади, староста, префект, фіскальна децентралізація, політична децентралізація, адміністративна децентралізація, деконцентрація влади.

Література:

1. Воронов М. Інститут старости у системі муніципального права України. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Право». 2017. Вип. 23. С. 50–53
2. Врублевський О. Голова ОТГ і староста: повноваження, субординація та службові відносини. Децентралізація дає можливості. 30.04.2018. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/8755>
3. Децентралізація і формування політики регіонального розвитку в Україні: наукова доповідь / О. Шевченко та ін.; за наук. ред. Я. Жаліла. Київ: Національний інститут стратегічних досліджень, 2020. 153 с.
4. Із законопроектів про інститут префектів таємниці ніхто не робить – прем'єр. Укрінформ. 06.03.2020. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-polytics/2891133-iz-zakonoproektiv-pro-institut-prefektiv-taemnici-nihto-ne-robit-premer.html>
5. Інституційний розвиток місцевого самоврядування в Україні в умовах державно-управлінських реформ / І. Козюра та ін.; за заг. ред. Ю. Сурміна, І. Козюри. К.: НАДУ, 2013. 52 с.
6. Була С.П. Впровадження підходу «Smart City» в містах України / Світлана Була // Політичні процеси сучасності: глобальний та регіональні виміри. Збірник матеріалів II Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Івано-Франківськ, 23-24 травня 2019 р.). – Івано-

Франківськ, 2019. - с. 145-147 - URL: <https://kpol.pnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/102/2020/03/%D0%97%D0%91%D0%86%D0%A0%D0%9D%D0%98%D0%9A-23-24-%D0%A2%D0%A0%D0%90%D0%92%D0%9D%D0%AF-2019-%D0%B4%D0%BE-%D0%B4%D1%80%D1%83%D0%BA%D1%83.pdf>

7.Була С. Міські англомератії в Україні: сучасні виклики та можливості. /Світлана Була // Україна в системі європейської економічної і політичної інтеграції: матеріали доповідей Міжнародної науково-практичної конференції (м. Ужгород, 27-28 квітня 2020 року) / За заг. ред.: М. М. Палінчак, В.В. Химинець, М.М. Король. – Ужгород: РІК-У, 2020. – с. 23-27 - URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/30963/1/%D0%AE%D1%80%D0%BE%D1%88%202020%20%D0%9F%D0%BE%D0%BB%D1%96%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B0%20%D1%96%20%D1%86%D0%B5%D1%80%D0%BA%D0%B2%D0%B0%20%D0%B2%20%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B0%D1%85%20%D0%B7%D0%B0%D1%85%D1%96%D0%B4%D0%BD%D0%BE%D1%97%20%D0%84%D0%B2%D1%80%D0%BE%D0%BF%D0%B8.pdf>

8.Мищак І. Реформа децентралізації в Україні: основні тенденції та перспективи завершення. Конституційний процес в Україні: політико-правові аспекти. 2021. № 2 (82). С. 3–7.

9.Bula S. DECENTRALIZATION PROCESSES IN POLAND AND HUNGARY AS A REFERENCE POINT FOR UKRAINE / S.Bula, O.Shurko // STUDIUM EUROPY SRODKOWEJ I WSCHODNIEJ/ Wydawnictwo Wyższej Szkoły Gospodarki Krajowej w Kutnie – KUTNO, - CZERWIEC 2021. – NR 15, POŁROCZNIK - s.260-279 - URL: file:///C:/Users/bulas/Desktop/%D0%9F%D0%BB%D0%B2%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D1%96%20%D0%BF%D1%83%D0%B1%D0%BB%D1%96%D0%BA%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%97%202022/%D0%92%D0%B8%D0%B4%D0%B0%D0%BD%D1%96%20%D0%BF%D1%80%D0%B0%D1%86%D1%96%20%D1%96%20%D0%B7%D0%B1%D1%84%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA%D0%B8/ Studium%20Europy%20Srodkowej%20i%20Wschodniej%20NR15%20CZERWIEC%202021_2.pdf

10.Була С. Процес децентралізації в Україні: досягнення та перспективи. /Микола Палінчак, Світлана Була // Принципи формування зовнішньої політики держави: економічні та інституціональні аспекти: матеріали доповідей Міжнародної науково-практичної конференції (м. Ужгород, 14-15 травня 2021 року) / За заг. ред.: М. М. Палінчак, В. П. Приходько, В. В. Химинець та ін. – Ужгород: Видавничий дім «Гельветика», 2021. – с. 74-77

11..Була С. Сучасний стан процесу децентралізації в Україні: практичний вимір /Світлана Була // Тези звітної наукової конференції філософського факультету / Відп. за випуск Л. Рижак, Н. Жигайло. – Львів, 2021. – с. 123-125 – URL: <https://filos.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/03/Tezy-konferentsii-2021.pdf>

Тема 12. Матеріально-фінансова основа місцевого самоврядування (2 год.)

1. Фінансові ресурси місцевого самоврядування в Україні.
2. Місцеві бюджети: формування, доходи, витрати, вико-рис-тання коштів.
3. Господарська діяльність місцевої влади.

Основні поняття: місцевий бюджет, комунальне майно, субвенції, дотації, бюджет розвитку, бюджет видатків, поточні видатки.

Література:

1.Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо запровадження середньострокового бюджетного планування: Закон України № 2646-VIII від 06.12.2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2646-19#Text>

2.Бюджетна децентралізація: доходи місцевих бюджетів зросли на 37 % [Електронний ресурс] // Децентралізація влади. — URL: <http://decentralization.gov.ua/news/item/id/415>

3.Коваль Ю. О. Фінансова автономія місцевого самоврядування як складова соціальної політики держави в Україні / Коваль Ю. О. // Політологічний вісник. Зб-к наук.праць. — К. : ВАДЕКС, 2014. — Вип. 75. — С. 354–363.

4. Кулай А. В. Шляхи усунення асиметрії місцевих бюджетів України: європейський досвід / А. В. Кулай // Економічний вісник Донбасу. — 2014. — № 3 (37). — С. 82–87.
5. Ольшанський О. Збалансування місцевого бюджету: сучасні виклики [Електронний ресурс] / О. Ольшанський // Теорія та практика державного управління. — Вип. 4 (47). — 2014. — С. 310–318.
6. Слобожан О. Стабільність бюджетного законодавства дозволить громадам розвинути власний потенціал. — URL : <https://auc.org.ua/novyna/stabilnist-byudzhetnogo-zakonodavstva-dozvolyt-gromadam-rozvinuty-vlasnyy-potencial>
7. Зміни податкового законодавства на 2022 рік: що отримають громади за пропозиціями АМУ. — URL : <http://dunrada.gov.ua/news-one/7353>

Тема 13. Моделі економічного розвитку громад. Місцевий економічний розвиток (2 год.)

1. Походження та суть концепції «економічний розвиток громад».
2. Основні принципи економічного розвитку громад.
3. Залучення та участь громади в економічному розвитку громади

Основні поняття: місцевий бюджет, комунальне майно, економічний розвиток громади, мікроекономічний підхід, корпоративний підхід, підхід з позиції малого бізнесу, підхід з планування розвитку міста, аналіз економічних структур, планування

Література:

1. Про внесення змін до Методики формування спроможних територіальних громад: Постанова Верховної Ради. // Відомості Верховної Ради України. — 2020. — URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/34-2020-%D0%BF>
2. Ковач В. І. Теоретичні основи євро регіонального транскордонного співробітництва України та Словаччини / В. І. Ковач // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія Економіка. — 2014. — Випуск 2 (43). — С. 239–242.
3. Стратегія інновацій та доброго врядування на місцевому рівні [Електронний ресурс]. — URL: http://www.slg-coe.org.ua/wp-content/uploads/2015/05/Strategy_for_Innovation.pdf

7. Завдання для самостійної роботи з навчальної дисципліни

7.

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Місцеве самоврядування : поняття суть та наукові підходи.	4,5
2	Історичні та сучасні концепції місцевого самоврядування	4,5
3	Історія розвитку місцевого самоврядування в Україні	9
4	Передумови формування та основні моделі функціонування місцевого самоврядування	9
5	Конституційні засади та міжнародно-правові стандарти місцевого самоврядування	4,5
6	Представницькі інститути місцевого самоврядування: системи виборів та повноваження	4,5

7	Основні види виконавчих структур місцевого самоврядування їх функції	4,5
8	Громади як основний елемент місцевого самоврядування	4,5
9	Форми участі громадян у місцевому самоврядуванні. Роль громадянського суспільства на локальному рівні	4,5
10	Міські політичні режими та рухи. Роль партій у місцевому політичному житті громад	4,5
11	Міське самоврядування та децентралізація. Децентралізація в Україні: проблеми та перспективи	9
12	Матеріально-фінансова основа місцевого самоврядування	4,5
13	Моделі економічного розвитку громад. Місцевий економічний розвиток	4,5

8. Кредитно-модульна система оцінювання знань студентів

Навчальний процес здійснюється за традиційною технологією: лекції, практичні (семінарські) заняття, самостійна робота. На лекційних заняттях використовуються головню: словесні методи (розповідь, бесіда, пояснення, лекція, діалог); наочні і практичні методи (ілюстрація, демонстрація, а також презентація); метод синтезу, аналізу, індукції, дедукції тощо. На семінарських заняттях використовуються: дискусія, проблемно-пошуковий, семінари, самостійна робота У рамках самостійної роботи застосовуються дослідницькі методи

Оцінка знань, умінь і практичних навиків студента з курсу «Етнонаціональна політика й управління етнокультурним розмаїттям» здійснюється за 100-бальною шкалою.

Бали нараховуються за наступним співвідношенням:

практичні/самостійні тощо – 30% семестрової оцінки (максимальна кількість балів – 30);

контрольні заміри (модулі, захист проєктів, презентацій) – 20% семестрової оцінки (максимальна кількість балів – 20);

іспит – 50% семестрової оцінки (максимальна кількість балів – 50).

Поточний контроль знань студентів проводять за трьома складовими:
 контроль систематичності та активності роботи студента впродовж семестру;
 контроль за виконанням модульних завдань/контрольних замірів;
 контроль за виконанням завдань самостійного опрацювання і розрахункової роботи.

При контролі систематичності й активності роботи студентів оцінці підлягають:
 самостійна робота студентів;
 відвідування й активність на семінарських заняттях;
 рівень засвоєння знань програмного матеріалу.

Поточний контроль успішності здійснюється за п'ятибальною шкалою: "5" – відмінно", "4" – добре, "3" – задовільно, "2" – доповнення, "1" – коментарі (участь у дискусії). Реферат, доповідь – 5 балів; есе – 3 бали (дозволено лише по одному реферату, доповіді або есе). Контроль знань за результатами вивчення змістовного модуля оцінюється в 20 балів. Форма підсумкового контролю – екзамен в усній формі в кінці семестру.

Письмові роботи: Очікується, що студенти виконають есе та презентації.
 Академічна доброчесність: Очікується, що роботи студентів будуть їх оригінальними дослідженнями чи міркуваннями. Відсутність посилань на використані джерела, фабрикавання

джерел, списування, втручання в роботу інших студентів становлять, але не обмежують, приклади можливої академічної недоброчесності. Виявлення ознак академічної недоброчесності в письмовій роботі студента є підставою для її незарахування викладачем, незалежно від масштабів плагіату чи обману. Відвідання занять є важливою складовою навчання. Очікується, що всі студенти відвідають усі лекції і практичні заняття курсу. Студенти мають інформувати викладача про неможливість відвідати заняття. У будь-якому випадку студенти зобов'язані дотримуватися усіх строків визначених для виконання усіх видів письмових робіт, передбачених курсом. Література. Уся література, яку студенти не зможуть знайти самостійно, буде надана викладачем виключно в освітніх цілях без права її передачі третім особам. Студенти заохочуються до використання також й іншої літератури та джерел, яких немає серед рекомендованих.

Політика виставлення балів. Враховуються бали набрані під час робота на семінарських заняттях (виступи, дискусії, обговорення), на модульній контрольній роботі у формі тестування та захист презентації або есе. При цьому обов'язково враховуються присутність на заняттях та активність студента під час практичного заняття; недопустимість пропусків та запізнь на заняття; користування мобільним телефоном, планшетом чи іншими мобільними пристроями під час заняття в цілях не пов'язаних з навчанням; списування та плагіат; несвоєчасне виконання поставленого завдання і т. ін.

Жодні форми порушення академічної доброчесності не толеруються.

Поточний контроль та самостійна робота						Сума	Екзамен
Змістовий модуль 1						50	50
1	2	3	4	5	6		

1, 2 ... 6 – теми семінарських занять у рамках змістовного модуля.

При оформленні документів за екзаменаційну сесію використовується таблиця відповідності оцінювання знань студентів за різними системами.

9. Розподіл балів, що присвоюється студентам

Шкала оцінювання: вузу, національна та ECTS

Оцінка ECTS	Оцінка в балах	За національною шкалою		
		Оцінка	Залік	
A	90 – 100	5	Зараховано	
B	81-89	4		Відмінно
C	71-80			Дуже добре
D	61-70	Добре		
E	51-60	3		Задовільно
			Достатньо	

10. Контрольні питання для підсумкового контролю (заліку)

1. Місцеве самоврядування : поняття суть та наукові підходи.
2. Теорія природних прав вільної громади.
3. Громадівська теорія.
4. Державницька теорія (головні напрями –політичний та юридичний).

5. Сучасні теорії місцевого самоврядування.
6. Теорія дуалізму муніципального управління.
7. Самоврядування в теоріях українських вчених.
8. Погляди Т.де Токвіля щодо сутності місцевого самоврядування. Трирівнева система адміністративно-територіального устрою. Три рівні локальної системи.
9. Співвідношення понять «локальна демократія» та «місцеве самоврядування».
10. Співвідношення понять «громадянське суспільство» та «місцеве самоврядування»
11. Самоврядування в часи Київської Русі.
12. Магдебурзьке право в українських містах та його значення.
13. Козацьке самоврядування. Конституція Пилипа Орлика.
14. Земська реформа та її значення для України.
15. Конституційно-правові акти кінця ХІХ-поч. ХХ ст.. про місцеве самоврядування.
16. Становлення та головні тенденції розвитку місцевого самоврядування в Україні з початку дев'яностих років. Основні закони та документи.
17. Особливості сучасного місцевого самоврядування.
18. Реформи децентралізації. Типологія децентралізації.
19. Англо-американська модель та її особливості.
20. Форми місцевого самоврядування.
21. Континентально-європейська модель.
22. Іберійська модель та її особливості.
23. Радянська модель місцевого самоврядування.
24. Принципи місцевого самоврядування в Європейській Хартії про місцеве самоврядування та Всесвітній декларація місцевого самоврядування.
25. Сфера виключної та делегованої компетенції місцевого самоврядування у різних політико-управлінських системах.
26. Громади як основний елемент місцевого самоврядування.
27. Види та функції та повноваження територіальних громад.
28. Форми діяльності місцевих громад. Загальні збори громадян за місцем проживання.
29. Місцеві ініціативи та громадські слухання.
30. Представницькі органи місцевого самоврядування в Україні.
31. Світовий досвід функціонування представницьких органів
32. Основні види виконавчих структур місцевого самоврядування їх функції.
33. Роль партій у місцевому політичному житті громад.
34. Форми участі громадян у місцевому самоврядуванні.
35. Місцеве самоврядування та децентралізація.
36. Сутність муніципального управління, його методи та інструменти.
37. Електронне управління на місцевому рівні
38. Матеріально-фінансова основа місцевого самоврядування.
39. Моделі економічного розвитку громад. Місцевий економічний розвиток